

Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi Romanında Doğu-Batı Farklılığının Yerel Ayağı Olarak Türkiye'den Manzaralar

Scenes From Turkey As Local Base Of East-West Differance In Masumiyet Muzesi By Orhan Pamuk

Feyzi Çelik

Özet: Masumiyet Müzesi, Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat ödülünü kazandıktan sonra kaleme aldığı ilk romanıdır. Romanda sanayici olan Basmacı Ailesinin hikayesinden hareket edilir. Yazarın ve kahramanın yaşama, dünyaya, olgulara, olaylara, insanlara bakış açısı "burjuva söylemi"ni yansıtır. Her kesimden insanlar anlatılmış olsa bile anlatının merkezinde burjuva bakış açısı yer alır; anlatı, burjuva yaşantısına odaklıdır. Ancak bu yaklaşım konuya sırf ekonomik çıkarlar gözlüğünden bakan bir yaklaşım değildir. Bu yazıda Doğu-Batı ayrımının ve farklılığının bir göstergesi olarak Türkiye'den belli insan portreleri çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Masumiyet Müzesi, Doğu-Batı Farklılığı, Burjuvazi

Abstract: *Masumiyet müzesi is the first novel that Orhan Pamuk wrote after he had won the Nobel prize in literature. The novel set over industrialist Basmacı family. The writer's and protagonist's view for life, World, events, facts, people reflects the "bourgeois discourse". Although people from every section was told, this bourgeois discourse is in the center of narration; narrative is focused on bourgeois life. However this approach is not a kind of evaluating the subject in means of economic interest. In this writing, some portraits of a man from Turkey are drawn as an indicator of east-west difference and segregation.*

Keywords: Orhan Pamuk, masumiyet müzesi, East-west difference, bourgeoisie

Masumiyet Müzesi, Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat ödülünü kazandıktan sonra kaleme aldığı ilk romanı. Roman, Ağustos 2008'de İletişim Yayınları tarafından piyasaya sürüldü. Ardından çeşitli dillere çevrildi ve önceki romanlarında olduğu gibi birçok araştırma ve incelemeye konu oldu. Romanı ilgi çekici kılan en önemli husus, kitabın adını taşıyan bir müzenin yazarı tarafından kurulmuş olmasıdır. Bu bakımdan adına müze kurulan ilk kitap olduğu söylenebilir.

Yazarlığa 1974 yılında başlayan Orhan Pamuk'un ilk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları*'nda olduğu gibi *Masumiyet Müzesi*'nde de sanayici olan Basmacı Ailesinin hikayesinden hareket edilir. Roman kahramanı Kemal'in büyükbabası Ethem Kemal'i de dahil edersek bir ailenin üç kuşağı romanda anlatımını bulur. Kemal'in babası Mümtaz Basmacı, *Cevdet Bey Ve Oğulları* romanında olduğu gibi İstanbul Nişantaşı'lıdır. Mümtaz Basmacı, Cumhuriyet döneminin sanayicilerinden biridir. Mümtaz'ın babası Ethem Kemal, Şemsi Efendi Mektebi'nde Mustafa Kemal'in okul arkadaşısıdır. Romanda, Ethem Kemal'in ne zaman, nasıl İstanbul'a geldiği belli değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar ve Kafkasya'da etkinliğini yitirmesiyle birlikte, oralarda bulunan çoğu askeri, idari, siyasi yetkililer ve iktisadi nüfuzu olanlar Anadolu'ya doğru göç etmeye başlamışlardır. Bu göçlerin nedeni büyük ölçüde siyasiidir. Romandan anlaşılacağı gibi Ethem Kemal'in göçü de bu bağlamda olmuştur. İstanbul ve Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan bu kesim, devlet merkeziyle doğrudan ve güçlü ilişkilere sahip olduğu için yerleştikleri yerlere kolayca uyum sağlayabilmiştir. Aynı zamanda bu kesim Cumhuriyet ile yeniden yapılanan devletin askeri, idari, siyasi kadrolarını oluşturacaktı. Himayeci ekonomi modeli doğrultusunda yerli bir sanayi oluşturmak erken Cumhuriyet döneminin en önemli politikasıydı. Aslında yerli burjuva oluşturmak düşüncesi İttihat Terakki iktidarında çıkarılan yasalara kadar geri gitmektedir. "1913 yılında çıkartılan Teşvik-i Sanayi Yasası ile yerli imalata öncelik tanınması, yabancı mallar yerli mallardan yüzde on oranında daha ucuz olsa bile devlet, yerli imalatçıdan mal almakla yükümlülük altına girmiştir. Amaç, ticarete egemen olduğu düşünülen gayrimüslimlerin egemenliğini alt düzeye indirmek, onun yerine yeni ve yerli bir girişimci sınıf oluşturmaktır."¹

¹ Mustafa Solmaz, "Kadro Dergisi Yazarlarının Devletçilik, Marksizm ve İnkılapçı Ruh Hali Görüşleri Üzerine Bir Tetkik", *Sosyoloji Yıllığı*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 310.

Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında bir yandan devlet eliyle sanayi tesisleri kuruluyor, diğer yandan özel teşebbüs teşvik edilerek yerli burjuvazi oluşturuluyordu. Kemal ve Osman'ın babası ve onun yaşıtları Cumhuriyet döneminin ilk burjuvalarıydı. *“Dönem itibarıyla ‘Batılılaşmış’ zenginlerin sayısı fazla değildi. Küçük bir çevre oldukları için hemen hemen hepsi birbirini tanırdı. Bu Batılılaşmış zenginlerin birçoğu, İkinci Dünya Savaşı sırasında devletin azınlıklara uyguladığı vergileri ödeyemeyerek çalışma kamplarına yollanan Yahudilerin ve Rumların fabrikalarını ve mallarını ucuza kapatarak tefecilikten sanayiciliğe geçen kişilerden oluşuyordu.”*² 1946’da çok partili sisteme geçişle birlikte ekonomide yaşanan liberalleşme ve oluşan yeni dengeler burjuvazinin yapısını değiştirmiştir. Bazı aileler zenginliklerini yitirirken aile içi sarsıntılar yaşamışlardır. Roman her ne kadar 1975’ten sonrasının anlatımını temel almış ise de, o yıllara gelinceye kadar Türkiye’de yaşanan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olaylar arka sahneyi oluşturur. Yazar, birkaç kuşağa yansıyan toplumsal serüveni Basmacı ailesi üzerinden anlatır. 1880’li yıllarda Rumeli’de doğup, Balkanların Osmanlı’nın elinden çıkmasından sonra İstanbul’a göç etmek zorunda kalan bir ailenin giderek zenginleşmesi, Cumhuriyetin Batılılaşma sürecine ayak uydurarak adeta Batı uydusu bir burjuvazinin oluşumu, bu türedi sınıfın askeri ve sivil bürokrasi ile ilişkileri, çok partili dönemle birlikte Türkiye’nin Batı ve özellikle ABD ile ilişkilerinin yeni bir boyut kazanması, mevcut burjuvazinin niteliğini değiştirdiği gibi yeni bir burjuva tipinin doğuşunu da beraberinde getirmiştir. Kemal’in ailesi eski tip burjuvaziye temsil eder. Eski tip burjuvazi, kendi tekellerine karşı tehdit olarak gördüğü yeni zenginlerden tedirgindir. Kendisini burjuva olarak gördüğü halde onları *“türedi zengin”* olarak görmektedir. Aynı yaklaşımın bir uzantısı olarak kendilerini Batı’nın bir parçası olarak görürken diğerlerini dışı görürler. Eski tip burjuva olup zenginliğini tüketen burjuvazinin örneği Pamuk ailesi üzerinden verilir. Hem roman kahramanı Kemal’in, hem de roman yazarı Orhan Pamuk’un bakış açısı sınıfsal kökenlerinde çakışır. Aslında Kemal aşkının peşinden koşarken kendi sınıfsal çıkarlarını bir tarafa bırakmıştır. Orhan Pamuk ise sınıfsal avantajlarını kaybetmiş birisi olsa da bakış açısı itibarıyla Kemal’le aralarında esaslı bir farklılık yoktur. Her ikisinde de Füsün’a hayranlık son safhadadır. Kemal’in Füsün’un romanını Orhan Pamuk’a yazdırmasını kolaylaştıran da bu öznel faktördür. Bu anlamda roman kahramanı ile yazarı arasında bir bütünleşme, özdeşleşme söz konusudur. Yazar ile kahramanın kurgulanışı okuyucudan gizleme gereği duymadan yapılmıştır, okuyucunun zihninde Kemal ile Orhan Pamuk’un özdeşleşmesi roman boyunca devam eder.

Romanın *“nişan”* bölümünde, nişana gelen davetliler arasında Pamuk ailesi de vardır. Pamuk ailesi varlıklı iken varlığını tüketen orta halli bir aile olarak tasvir edilmiştir. Ancak aile İstanbul burjuvazisinden kopuk değildir. Pamuk ailesi

² Orhan Pamuk, *Masumiyet Müzesi*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008, s. 124.

“huzursuz” bir tiplleme içinde aksettirilir. Bir zamanlar zengin olup da servetini beceriksizce kaybeden, sonra da kendi kabuğuna çekilen bir aile okurun gözünde canlandırılır. Ailenin ortak ruh hali, yeni zenginler karşısında huzursuzluğa kapılmış olmalarıdır. Kaygı, işçi sınıfından değil, yeni burjuvaziden dolaydır.

1970’li yıllarda Türkiye yoğun bir iç göçe sahne olmuştu. Ekonomik ve siyasal nedenleri olan bu göçlerin oluşturduğu en önemli etki, büyük şehirlerin yapısında meydana gelen değişimdi. Anadolu’dan İstanbul’a yönelen bu göçle şehrin çehresi değişir. Şehrin yeni sakinleri dönemin zenginlerinin en önemli şikayet konularından biridir. “Her yeri yeni para kazanmış görgüsüzler; karıları, kızları başörtülü kasabalılar sardı. Geçen gördüm adam Araplar gibi kara çarşafı iki karısını arkasına takmış Beyoğlu’na çıkarmış, dondurma yediriyordu.”³ Bu gibi diyaloglardan anlaşılacağı gibi eski zenginler, yeni zenginlerin kamusal alanda görünmesinden rahatsızlık duyarlar.

Yazarın ve kahramanın yaşama, dünyaya, olgulara, olaylara, insanlara bakış açısı “burjuva söylemi”ni yansıtır. Her kesimden insanlar anlatılmış olsa bile anlatının merkezinde burjuva bakış açısı yer alır; anlatı, burjuva yaşantısına odaklıdır. Ancak bu yaklaşım konuya sırf ekonomik çıkarlar gözlüğünden bakan bir yaklaşım değildir. Burjuva kültürünün kökeninde aşırı bireycilik olsa da, zamanla burjuva yaşamında da bireyin özerk rolü yok olmaya doğru gitmektedir. Örneğin, burjuva olan birinin yine burjuva olan biri ile evlenmesi konusundaki ısrarı, burjuva birey için de tehlikelidir. Burjuvazinin, ekonomik çıkarları uğruna bireysel özerkliği bir tarafa bırakmaya zorlanması, ancak bir burjuva olan Kemal’in buna direnmesi, kendi sınıfına baş kaldırışı olarak da değerlendirilebilir. Aslında bu durumun çarpıcı örnekleri “zengin oğlan, fakir kız” klişesi üzerinden sayısız Yeşilçam filminin de konusu olmuştur. Batı edebiyatında da bunun birçok örneği vardır. Thomas Mann’ın *Buddenbrooks* romanı akla gelen örneklerden biridir.

Romanın kahramanı Kemal’in Füsün’la yolunun kesişmesinin temelleri dedesi Ethem Kemal’in zamanında atılmıştır. Ethem Kemal, ikinci eş olarak, Füsün’un anneannesinin annesi ile evlenmiş, ondan çocuğu olmamış ancak karısının çocuk yaşta evlendiği fakir bir şeyhten Mihriver adlı bir kızı olmuş, onun kızı Nesibe’den de Füsün dünyaya gelmişti. Nesibe ile aile arasında kan bağı olmamasına rağmen, Kemal’in annesi ona Nesibe Hala denilmesini istemişti. Zengin bir ailenin mensubu Kemal’in yoksul bir uzak akrabasının kızı Füsün’a duyduğu aşk romanın temelini oluşturur. Kemal’in “Nişana kadar her gün aynı saatte, Merhamet Apartmanı’nda buluştuk ve yoğun bir şekilde seviştik. Daha sonra, benim dedem onun da anneannesinin annesinin ikinci kocası olan Ethem Kemal’den kalma bir bardaktan bir kadeh viskiyi paylaşarak içtik ve öpüşmeye başladık.”⁴ deyişiyse adeta Füsün’la kaderlerinin çok eskilere dayandığına dikkat çekilir.

³ A.g.e., s. 518.

⁴ A.g.e., s. 115.

Masumiyet Müzesi' nin odaklandığı tarih kesiti 1975-1985 arası olsa bile sık sık ailenin geçmişine yapılan göndermeler kronolojiyi 1880'li yıllara kadar geri çeker. Ailenin kökeni Balkanlara dayanmaktadır. Türk modernleşmesinin doruk noktası olan Atatürk'ün doğum tarihi romana başlangıç oluşturur. Füsün, uzak bir akrabanın kızıdır, Kemal'le aralarında kan bağı da yoktur. Füsün'un babası emekli öğretmen, annesi ise evinde terzi olarak yapan biridir. Sınıf olarak alt sınıfa mensuptur. Romanın geçtiği zamanda Cihangir/Çukurcuma daha çok orta ve alt sınıfa mensup insanların yaşadığı bir yer iken, Nişantaşı daha çok orta üstü ve üst sınıfa mensup insanların oturduğu bir yerdir. Kemal, üst sınıftan bir ailenin üyesidir. Babası büyük bir fabrikatör, Kemal ve ağabeyi Osman aile şirketlerinin velihtlarıdır.

Romanın en önemli özelliği, Doğu-Batı farklılığının Türkiye'deki yansımalarını ele almış olmasıdır. Türkiye'de Batı ile ilişkili olan kesimlerin Doğu'da Batılı gibi yaşaması merkeze alınmıştır. Başka bir deyişle Doğu içinde yaşanan Doğu-Batı çatışması ele alınmaktadır. Modernleşen burjuvazinin toplumun genelinden kopukluğu yazarın esas kaygısı olmasa da, roman kahramanı Kemal'in tutkulu aşkı uğruna laik alt sınıfları temsil eden Çukurcuma ve muhafazakar/İslami alt sınıfları temsil eden Fatih'e doğru yolculuğu şahsındaki kopukluğun boyutunu ortaya koyar. Kemal için Batı'ya ulaşmak daha kolaydır. Doğu ile kopan ilişkileri onarmak ise o kadar kolay değildir, bazı kazanımlardan vazgeçmeyi gerektirir. Birçok kazanımlardan vazgeçilir, ancak sonuçta Batılı anlamda bir müze kurmak ve onu bir işletme haline getirmek amaçlanır. Tutkulu aşk kahramana önce müzeyi kurdurur, sonrasında müzenin katalogu olarak bakılan kitabı yazdırır. Romancı bazen kahraman haline gelir bazen de kahraman romancıya dönüşür. Bu dönüşüm okuyucudan da gizlenmez, açıktan yapılır. Yazılan değil, yazdırılan bir roman olduğu açıkça söylenir. Romanın son sayfalarına doğru, arkasında Masumiyet Müzesi'nin tarif ve krokisi bulunan bir kullanımlık müze bileti iliştilmiştir. Böylece, kitabı alanlar müzeye serbest giriş hakkı ile ödüllendirilecektir. Birbirini besleyen ironik göndermeler vardır romanda.

Aile-toplum ilişkileri, aynı aile içindeki bireysel farklılıklar, ailevi çözülme Orhan Pamuk'un çoğu romanında ana olay örgüsünü oluşturur. Yazar, *Cevdet Bey ve Oğulları* romanında farklı ailelerin hikayesini anlatırken, *Masumiyet Müzesi'* nde hikaye spesifik bir ailenin öyküsü etrafında dolaşır. Kemal'in küreselleşen ve Türkiye'yi de sarmalayan kapitalizme uyum göstermeyişi, kendi sınıfına ihanet edişi (nişanlısı Sibel'i bırakıp alt sınıftan bir kızın peşinden gidişi), diğer yandan bağlı olduğu sınıftan da tamamen kopamaması onun en büyük açmazıdır. Bir sarkaç gibi bir yandan diğer yana savrulup durur. Kemal, çağa uyum sağlamak konusunda herkesten daha fazla donanımlıdır. Ancak o, bilinçli ve istekli bir seçimle Füsün'un peşine düşerek belki de ailenin geçmişteki kefareti ödemesine çalışmaktadır. Aynı anne-babadan dünyaya gelen kardeşi ile duygu, inanç, ihtiras, tutku ve düşüncelerinde o kadar farklılık vardır ki, bu farklılık aileden intikam almaya kadar varabilir. Kemal'i anlamak o kadar kolay değildir.

Kemal, Füsün'a fiziki olarak yakın olsa da bu onu tatmin etmez. Füsün'un adeta bir oyun oynar gibi kendisinden kaçmasını, direksiyonu eline geçirecek aracı hızlı bir şekilde ağaca toslamasını, böylece ölüme onunla birlikte gitmeyi arzular. Kemal ile Füsün'un bunalımları birbirini beslemekte, sonsuz birliktelik için yola çıkarken bir anda sonsuz ayrılığın tohumları ekilmektedir.

Romanda aile yapısı, gündelik yaşantı, ticari ilişkiler genel olarak "*aile babası-aile mensubu ilişkileri*", "*patron-işçi ilişkisi*" tablosunda yansıtılır. Tabloda gerçek sınıf çelişkileri ustaca gizlenmiştir. Varsa çelişkiler, Doğu ile Batı mevcut varsıllar ile yeni varsıllar arasındadır. Onların kendi aralarındaki rekabeti ana çelişki olarak sunulmaktadır. Fabrikada bir işçinin kolunun kopmasına rağmen, işçinin ailesinin Kemal'e ve fabrikatör babası Mümtaz'a itaati etmeyi sürdürmesi bu durumun en çarpıcı göstergesidir. Fabrikalarda çalışan işçilerle ilişkilerin nasıl olduğu konusu romanın odağına girmez. Tasvir edilen daha çok ev içi yaşamı, evdeki hizmetçiler, şoförlerin yaşantısıdır. 1956 Chevrolet model otomobilin sürücüsü aileye ve Kemal'e oldukça bağlıdır. Aile için çalışan hizmetçilerle ve işçilerle aile arasında bir çatışma ve çelişki görülmez. Ev çalışanları içki içmezler, dini vecibelerini yerine getirirler. Aile bireyleri laik bir yaşantı sürse de onların dini vecibelerini yerine getirmeleri için kolaylık sağlarlar. Hatta ailenin şoförü Çetin'in dini bilgisini merak ederler, anlattığı dini öyküleri dinlerken hayranlıklarını gizlemezler. Çetin bir anlamda, bilerek veya bilmeyerek uzaklaştıkları İslami yaşamla bağlarını canlı tutan biridir.

Romanda, modernleşmenin üst sınıflarda oluşturduğu etkileşim, kadın-erkek ilişkisi, evlilik öncesi nişanlılar arasında cinsel ilişkinin boyutu, bekarete verilen önem vb. gibi konularda bolca değinmeler vardır. Üst sınıfa mensup ailelerin Avrupa'ya eğitim amacıyla giden kızlarının orada yabancı arkadaşlarıyla cinselliklerini "sonuna kadar" yaşamalarına karşılık, İstanbul'un Nişantaşı'nda kendi aralarında nişan yaptıkları halde evlilik olmadan birlikte olmalarının sorun olarak görülmesi Türk burjuvazisinin ikiye bölünmüş niteliğini gözler önüne sermektedir. Roman kahramanının bu çelişkilere bir eleştirisi yoktur.

1970'li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik kriz Türkiye'yi de yakından etkilemiştir. Türkiye bu dönemde her yönüyle yapısal bir dönüşüm içindedir. Dünyadaki gelişmelerin etkisiyle bu yapısal dönüşüm siyasal bir devrimle sonuçlanabileceği gibi, kapitalizme daha fazla bağımlı, muhafazakar bir tarzda da olabilir. İstikrarlı bir siyasal çatı yoktur. Sancılı yıllardır. Siyasal çalkantılar, gelgitler, askeri darbeler dönemin karakteristiğidir.

Batılılaşma, Modernlik, İslam ve Laiklik

Kemal'in annesi dindar birisi olmadığı halde İslami ritüellere dikkat eden birisidir. Dayısı Süreyya ise laik ve İslami ritüellere dikkat etmeyen biridir. "İki yıl önce bir bayram sabahı, Süreyya Dayı likör diye tutturunca, annem '*dini günde alkol mü olurmuş!*' demiş, bu da bitip tükenmez din, medeniyet, Avrupa, Cumhuriyet

tartışmasının, aşırı Atatürkçü laik dayımız ile annem arasında da başlamasına yol açmıştı."⁵ Laikler arasında farklı din/laiklik anlayışlarının olduğunu, özellikle Demokrat Parti döneminde CHP ve DP'nin dine ve laikliğe bakış açısındaki farklılığa benzer tartışmaların aile içinde de döndüğünü söylemek mümkündür.

Annesi ve babasının İslam'a bakış açıları aynı olsa da Kemal'in babası annesine göre daha samimi ve içtendir. İslami yönü güçlü olan şoförü Çetin'i yanında tutarak onun dini bilgisinden yararlanmakta; Kemal'e: "*Çetin'in kıymetini bil, ikide bir anlattığı dini hikayelere gülme hiç, çok doğru düzgün adamdır*"⁶ demektedir. Böylece, laik bir yaşam biçimine sahip olmalarına rağmen oğlu Kemal'in İslam'ı bir şekilde aile içinde yaşatmasını ister.

Romanın geçtiği mekan, Nişantaşı, dönemin zenginlerinin yaşadığı bir yerdir. Semt sakinlerinin İslam'la ilişkileri oldukça yüzeyseldir. Sıkı Atatürkçü ve laiktirler. Bayram ve kurban gibi İslami ritüelleri yerine getirirler ancak namaz ve oruç tutmazlar. Dine saygılı ancak dinin pratiklerine karşı ilgisiz bir laiklik anlayışları vardır. Kemal'in "*Ne annem ne de babam dindardı. İkinin de namaz kılıp oruç tuttuklarını görmemiştım.*" demesi bu anlayışı ortaya koyar. Yazar, Kemal'in ağzından "*Yoksul mahallelerde boyası dökülmüş ahşap evler arasında bayramın kurbanı değil neşesi nedense daha çok hissediliyordu.*" diyerek, yoksulların İslami yönlerini koruduğunu vurgular. İnsanların dinsel inançlarıyla zenginlik ve yoksulluk arasındaki ilişki birçok kişinin ilgisini çekmiştir. Aydınlanma ile birlikte Batı'da dinin tahtından indirilmesi öncelikle yoksul sınıflarda etkisini göstermiştir. "*Hıristiyanlıkta zengin ve önemli mevkilerde bulunanlar, yoksullara göre daha fazla dindar oldukları halde, İslamiyet'te ise zengin ve yüksek mevkilere yükseldikçe dindarlık azalmakta, avam ve yoksullarda ise dindarlık artmaktadır.*"⁷ Said Nursi'nin Cumhuriyetin ilanından yıllar önce yapmış olduğu bu tespit, roman ile adeta doğrulanmaktadır.

Kemal, annesinin "*kahvemi balkona getirin, cenazeyi seyredeceğiz.*" deyişini hatırlatarak, ölüm ve cenaze törenlerinin sıradanlaşmasını Teşvikiye Camiinde kılınan cenaze namazları üzerinden vermeye çalışır. Teşvikiye Camii, laik üst sınıfa mensup Türklerin yaşadığı Nişantaşı'nda bulunan bir camidir. Caminin semt için en önemli özelliği, daha çok üst sınıfa mensup laik kesimlerin cenazelerine ev sahipliği yapmış olmasıdır. Günümüzde de Teşvikiye Camiinin bu özelliği çok az bir farkla devam etmektedir. "*2005 yılında, Avrupa yakasındaki Teşvikiye Camii gibi protokol ve laik kesimlere hizmet eden bir caminin Anadolu Yakasında bulunmamasını eksiklik olarak görülmüş, bunun üzerine Üsküdar'da Şakirin Camii inşa edilmiştir.*"⁸ Romandan anlaşılacağı gibi, Teşvikiye Camiinden bilinen ve tanınan

⁵ A.g.e., s. 45.

⁶ A.g.e., s. 124.

⁷ Said Nursi, *İçtimai Dersler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 253.

⁸ Hülya Biçer, "Günümüz Cami Mimarisinde Geleneğin Belirsizleşmesi ve Eklektizm: Post-modern Cami Anlayışı Olarak Şakirin Camii Örneği", *Sosyologca*, Sayı: 1, Ocak-Haziran 2011, s. 290.

kişilerin cenazesi kaldırılırken, cenaze törenleri caminin çevresinde sıralanan apartmanlardan kahve içilerek seyredilmektedir.

Günlük hayatında başörtüsü takmamak, sadece cenazelerde başörtüsü takmak da laik kesimlerin tipik davranışlarından biridir. Kemal, *“Füsun’a başörtüsü mağrur ve kutsal bir güzellik vermişti.”* diyerek Füsun’un şahsında İslami yaşamdan uzaklaşılmasına yönelik bir eleştiri ve İslami yaşama bir özlem var gibidir. Kemal’in daha sonra *“bir tapınak”* edasıyla *“Masumiyet Müzesini”* kurmuş olması, Füsun’a atfedilen kutsallıkla ilgilidir. Kemal onu adeta *“azize”* mertebesine yükselterek, ona karşı bir çeşit günah çıkarmaktadır.

Doğu İçindeki “Doğu-Batı” Farklılığı

Kendilerini sosyete olarak gösterenlerin Batılıları her yönüyle taklit etmelerine rağmen, bunda başarılı olamadıklarının anlamlı bir ifadesini şu pasaj yansıtıyor: *“Meltem Gazozlarının reklamında oynayan Alman manken İnge’nin, kendilerini olduklarından daha Avrupalı hissetmek için çırpınarak saçlarını sarıya boyayan, kaşlarını yolan ve butik butik gezip kıyafet seçen İstanbullu sosyete kadınlarına, ten renginin ve ırk yapısının da ne yazık ki kolay telafi edilemeyecek önemli bir eksik olduğunu görünüşüyle acımasızca hatırlatmasıydı.”*⁹ Yeni çıkan bir ürün olan *“Meltem Gazozu”* nun reklamında yabancı bir mankenin oynatılmasının nedeni, bir Türk ürününün yabancı / Avrupalı tarafından beğenilmesi halinde Türkler tarafından daha kolayca beğenileceği konusundaki anlayıştır. Kemal bunu şu cümlelerle ifade eder: *“Zaim bir ara Türklerin modern bir Türk ürününden, eğer Batıların da o üründen hoşlandığını öğrenirlerse, daha büyük bir mutluluk ve tat aldıklarını söyledi.”*¹⁰

Psikanaliz (Batı) ile birine sır verme (Doğu) arasında bağlantı kuran Sibel’in bir tespiti, Doğu-Batı farklılığına getirilen bir başka önemli yorumdur: *“Sibel, Batı dışı ülkelerin, özellikle İslam ülkelerinin burjuvalarının yerinde sezgisiyle, psikanalizi aile içi dayanışma ve sır paylaşma yoluyla tedavi alışkanlığı olmayan Batılılar için icat edilmiş ‘bilimsel bir sır verme’ ritüeli olarak görürdü.”* Psikoloji ve psikanaliz Batılı bireyin varoluş tarzına uyumlu iken, Batı-dışı toplumlarda birey manevi bir mahremiyet duygusu ile çevrilmiştir. Benzer bir tespit Kemal’den gelir: *“Atalarımızın içlerine girerek istemedikleri şeyleri onlara yaptırın cinleri vardı. Benim de Füsun için bütün bu acıları bana çektirmekten başka kendime yakıştırmadığım utanç verici şeyleri de yaptırın ‘bilinçaltım’ vardı.”* İnsan ruhunun Doğu ve Batı için anlamı: Doğu-cin / Batı-bilinçaltı.

Romanda, Doğu-Batı farklılığı ve modernleşme / Batılılaşma olgusu, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*’nde olduğu gibi saat metaforu üzerinden işlenir. *“Bu saatten daha gösterişli, kurgulu, ağırlıklı ve sarkaçlı duvar sa-*

⁹ Orhan Pamuk, *Masumiyet Müzesi*, s. 91.

¹⁰ A.g.e., s. 92.

atleri, İstanbul'da önce 19. yüzyılın sonunda Batılılaşmış paşaların ve zengin gayrimüslimlerin konaklarında moda olmuş, 20. yüzyılın başında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Batılılaşma gayreti ve özentsiyle şehrin orta sınıflarına hızla yayılmıştı."

Gene bir saat metaforu: "Tarık Bey'in Kars'tan aldığı çift kadranlı bir saati, bir yüzü Arap bir yüzü Latin harfli Doğu-Batı saatini nedense hatırlayıp bana göstermişti." Burada Tarık Bey üzerinde de durmak gerekiyor. Tarık Bey, Füsün'un babası, emekli bir öğretmendir. Cumhuriyet döneminin "aydın öğretmenlerinden" biridir. Kemal nasıl ki, sabırla yıllarca onun evine gitmişse, o da aynı sabırla Kemal'le sıkılmadan oturmuş, konuşmuş, içki içmiştir. Sonradan, Kemal Bey tarafından eşyası ile birlikte satın alınıp müze haline getirilen ev de ona aittir. Evindeki "bir yüzü Arap bir yüzü Latin harfli Doğu-Batı saati" Doğu-Batı sentezi konusundaki çabayı sembolize eder.

Cumhuriyet döneminde Batı taklitçiliği, müzikten resim ve heykele kadar sanatın her alanında kendisini göstermiştir. Geçmişten kopmak adına heykeltıraşlara "Somtaş Yontunç" gibi isimler verilmekte, heykel veya büstü yapılanları Batılı tip içinde gösterme çabası gülünç durumlara yol açmaktadır: "Akademide hoca olan Heykeltıraş Somtaş Yontunç'un (soyadını Atatürk vermişti) yaptığı alçı büstünü sergiliyorum. Babam olduğundan daha Batılı göstermek için bıyığını ufaltan akademik heykeltıraşımıza duyduğum öfkeyle, büste bu plastik bıyıkları ben ekledim."¹¹ Batı hayranlığı ve taklitçiliği yaşam tarzıyla da sınırlı değildir. Toplumdan kopuk bir şekilde mesleğini Batı'dan öğrendiği bilgilerden çok görünümüyle göstermeye çalışan ruh doktoru ile ilgili gözlem bunun örneklerinden biridir: "Ünlü Türk ruh doktoru o sırada Amerika'dan yeni dönmüş, İstanbul'da dar bir sosyete çevresine mesleğinin ciddiyetini papyonu ve piposuyla kabul ettirmeye çalışıyordu." Bu monolog, Batı taklitçiliğinin ironik bir tarzda ele alındığı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında, sıradan bir doktor olan Ramiz'in yarım yamalak bilgilerle kendisini psikanaliz uzmanı olarak görmesini hatırlatmaktadır. Batı tekniğinin alınmasındaki taklit ve aşırılıklar hicivli bir dille her iki eserde de eleştirilmiştir.

Klasik Batı Burjuvazisinin Geleneğe Bağlılığı "Yerli" Burjuvazinin Gelenekten Kopukluğu

Klasik Batı burjuvazisi ile devlet eliyle oluşturulan Türkiye burjuvazi arasındaki en önemli farklardan biri, Türkiye burjuvazisinin gelenekten kopukluğu, köksüzlüğüdür. Klasik Batı burjuvazisi modernitenin kurucusu olan güçlerden biri olduğu halde gelenekten büsbütün kopuk değildir. En azından Aydınlanma geleneğine bağlıdır. Kültürel zinciri oluşturan halkalar arasındaki bağlantıda bir süreklilik vardır. Batı burjuvazisinin Hıristiyanlıkla ilişkisindeki devamlılık

¹¹ A.g.e., s. 29.

da bununla bağlantılıdır. Türkiye burjuvazisi, devlet desteğiyle ve Türk aydınlanmacılığı üzerinden geliştiği için kendi toplumsal gerçekliğinden kopmuştur. Böyle olmuş olması burjuvazinin kendisine özgü bir yaşam alanı kurmasına engel değildir. Ritüelleri, eğlence tarzı vs. kendine özgü bir yapı çerçevesinde anlam kazanır. Örneğin gözde eğlence mekanlarından biri Hilton Oteli'dir. "... Babamın mal sattığı yabancı şirketlerin oryantal dansa meraklı temsilcileri Hilton'da kavlardı. Hamburger ilk olarak orada vardı. 'Batılı yenilik' önce Hilton'da denenir, büyük gazeteler otelde muhabir tutardı. Uygur kuruluş."¹²

Roman karakterlerinin şahsında ahlaki çöküntü ve yitip giden değerler Cumhuriyet burjuvazisini temsil eder. İki kültür arasında kalmış Kemal'in yanına Füsün'u da alarak Batı'ya doğru yapmak istediği yolculuk daha işin başında hüsrarla sonuçlanır. Kendi değerlerine karşı yabancılaşma çeken, Doğu ile Batı arasında sıkışık kalan Kemal, Batılılaşma serüveninin temel tüm açmazlarını şahsında yaşar. Kendisi Batı'nın kültürü ile yetinirken -o da Batı kültüründen örnek aldığı müzedir-, kardeşi Osman liberal-muhafazakar dünya görüşüne rağmen Batı'nın hem tekniğini hem de kültürünü almıştır.

Eşyalara ve eski eşyalara ilgi duyma, koleksiyon yapma Avrupa'da burjuvazinin tipik davranışlarından biridir. Aile odaklı bir roman olarak *Masumiyet Müzesi*'nde Osman Batılı yaşama kolayca uyum sağlamıştır. Kemal ise, varoluş bunalımında, arayış peşinde, ailenin çıkarlarını ihmal eder. İkiyüzlü Osman toplumda yer edinmeyi bilen, sermaye birikimini sağlayabilen, akılcı bir yaşantı süren bir tip iken, Kemal tam bir romantiktir. Ticaret ve para Kemal'in hayattaki yerini belirlemekten uzaktır. Sürüklenir. İki zıt karakterlerdir. Batı kültürüyle arasının iyi olduğunu düşünen Kemal'in Batı ile uyumu Osman gibi değildir. Batı kültürüyle iç içe geçen yaşantısına rağmen Kemal bundan huzursuzluk duyar, daima ikirciklidir. Osman ise, modern yaşamın olduğu kadar Doğulu bir ailenin örflerinin gereklerini de yerine getirmiş biridir. Eşi ve çocuklarıyla mutluymuş gibi bir yaşantı içindedir. Batı'nın tüm olanaklarından faydalanır. Ağabeyinin rahatlığının arka planını kavrayabilmiş olmasına karşılık, Kemal kendi içi huzursuzluğun kaynağını çözemez. Bu nedenle sürekli bir kaçış yaşar. Nişantaşı'ndaki yaşantısından uzaklaşarak önce Çukurcuma'ya, oradan da savrulup Fatih'te bir otele yerleşir. Fatih'ten ayrılmasına sebep olan olay, Osman'ın bir ölüm haberini getirmesidir: Ailenin en figürü, babaları vefat etmiştir.

Müze-Medeniyet İlişkisi *Füsün'un Kulağından Düşen Küpe: Müzenin İlk Parçası*

Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanının en önemli özelliği yapıtın önce roman olarak yazılması, sonrasında aynı adla müzenin kurulmuş olmasıdır.

¹² A.g.e., s. 117.

Hayal olarak kurgulanan roman hayatın bir gerçeği haline gelmiştir. Henüz Kemal'in kafasında Füsün için kuracağı müze konusunda hiçbir düşüncesi yokken, romanın başlarında, Merhamet Apartmanı'nda onunla ilk sevişmesini anlattığı şu pasaj hem romanın hem de kurulacak müzenin merkezi temalarından biridir: *"Bir acıyı dayanılabilir kılan tek şey, o altın andan kalma bir şeye sahip olmaktır. Mutlu anlardan geriye kalan eşyalar, o onların hatıralarını, renklerini, dokunma ve görme zevklerini bize o mutluluğu yaşatan kişilerden çok daha sadakatle saklarlar. Füsün'un güzel kulağından mavi çarşafa düştü."*¹³ Sonradan kurulacak müzenin ilk parçası Füsün'un kulağından düşen bu küpe olacaktır. Romandan anlaşılacağı üzere, dönemin özelliğini yansıtan malzemeler romandan önce toplanmış, bu malzemeden hareketle Orhan Pamuk romanını daha kolay yazmıştır. Eşyaları tasvir etmek, onları bir canlı gibi görerek insan yaşamındaki yerleri üzerine düşünmek bir ölçüde arkeolog titizliğini gerektirir. Arkeoloji biliminin gelişimi eski eser ve eşya buluntularından hareketle insanların yaşadıkları eski dönemlere ışık tutularak mümkün olmuştur. Böylece tarih bilimi de ete kemiğe bürünmüş, toplumların geçmiş yaşantısı hakkında daha etraflı ve detaylı bilgi edinmenin yolu açılmıştır. Müze ile arkeoloji bilimi arasında da bağ vardır.

Orhan Pamuk, romanında müzeciliğin toplumsal yönünden çok bireysel yönü üzerinde duruyor. Bir anlamda kendi anlayışına uygun olarak toplum-birey ilişkisindeki bireyi toplumdan soyutlayarak ele alıyor. Roman kahramanı Kemal'in yaptığı da budur. Kendi yaşam tarzına isyan edip, kendi bireysel amaçlarının peşinden koşuyor. Aslında burjuvazi de en az diğer sınıflar kadar kendi içinde toplumsal kurullarla çevrilidir. Hatta burjuvazinin yaşamı, diğer sınıflara kıyasla daha fazla sıkı kurallara tabidir. Avrupa'da feodalizme, kilise egemenliğine ve yüzlerce yıllık geleneklere karşı amansız bir mücadele vermesine rağmen kolayca muhafazakarlığa kayan bir sınıftır. Müzecilik, koleksiyonculuk ve geçmişe dair eşya toplayıcılığının kapitalizmin gelişim seyriyle ilişkisi de ilgi çekici bir araştırma konusudur. Romanda, Kemal'in ağzından müzeciliğin tarihi ve sosyal gelişimi anlatılır. Müze için değerli eşya toplamaya soyunmak macera dolu bir yaşantının perdesini aralar. Zaten Kemal'in Füsün'un peşinde koşması ile müze için malzeme bulmak için dünyanın her yerini dolaşması arasında da bir bağlantı vardır. Yazar, müze ile Batı medeniyeti arasındaki bağlantıya dikkat çeker: *"Medeniyetler ve müzeler konusundan biraz haberdar olan herkes, dünyaya hükmeden Batı Medeniyetinin bütün bilgisinin arkasında müzelerin yattığını ve bu müzeleri yapan hakiki koleksiyoncuların ilk parçalarını toplarken, çoğu zaman yaptıkları şeyin nereye varacağını hiç düşünmediklerini bilir. Bu hakiki ilk koleksiyoncular daha sonra sergilenip, sınıflanıp katalogları yapılacak (ilk kataloglar, ilk ansiklopedilerdir) büyük koleksiyonlarının ilk parçaları ellerine geçtiği zaman onları çoğunlukla hiç fark etmemişlerdir bile."*¹⁴

¹³ A.g.e., s. 85.

¹⁴ A.g.e., s. 556.

Hilton Otelinde Nişan ve Sonrası

Kemal ile Sibel'in nişanı romanın genel olay örgüsü içinde bir yan unsuru oluşturur. Nişana davet edilenler genel olarak İstanbul burjuvazisine mensup aileler, bir kısım sivil ve askeri bürokrat ile çok az sayıda orta sınıfa mensup insanlardır. Davetli kotası sınırlıdır. Füsun ve ailesi alt sınıftandır. Eski akraba olarak nişana davet edilmişlerdir. Ancak bu davet, Kemal'in hoşlanmadığı bir burjuva olan Turgay Bey'in davetliler listesindeki isminin üzerinin çizilmesi üzerine gerçekleşebilmiştir. Oysa Turgay Bey'le Kemal Bey'in ailesi arasında ticari ilişkiler bulunmaktadır. Kemal bu ilişkiyi dahi riske atmıştır. Bu bakımdan nişan gecesi Kemal'in burjuvazi içindeki mevcut ilişkilere karşı ilk isyanıdır. Kısa süre öncesine kadar her gün seviştiği Füsun'u nişanına davet etmiş olması da radikal bir karardır. Öyle olsa bile bu kararı tutarlı ve dayanaktan yoksun bir karardır. Çünkü hem Füsun'u küstürüp kayıplara karışmasına neden olmuş, hem de Sibel ile ilişkisinde geriye gidiş başlamış ve sonrasında nişanın bozulmasıyla sonuçlanmıştır. Kemal yaptığıının yanlış olduğunu farkındadır. Aşkının peşinde gitse de geride bıraktığını düşündüğü Sibel için özeleştiride bulunur: *"Sibel'in, Fransa'da okuyan aydın ve mutlu bir Türk kızından, sorunlu bir zenginle nişanlanıp içkiye alışan dertli ve alaycı bir Türk ev kadınına dönüştüğünü, hafifçe titreyen ellerine ve bol makyajlı yüzüne kederle bakarken düşündüm. Sibel'le ikimiz de ihtişamını kaybeden bu eski yalıda birlikte yaşamaktan memnunduk. Yapı ihtişamlı ancak içi boş. Yalı hayatı artık canlanmayacağı anlaşılan aşkımızı bir çeşit yenilgi, kader ve yoldaşlık duygularıyla derinleştiriyor, yok olan Osmanlı kültürünün son kalıntıları biz eski aşık, yeni nişanlıların hayatlarındaki 'eksikliğe' bir derinlik katıyor, hatta bizi sevişememenin acılarından koruyordu. Nişan bozulursa, sosyete artık uzun zaman 'evlenmeden birlikte yaşadığımızı' söyleyerek Sibel'i küçümseyecekti. Başını ne kadar dik tutarsa tutsun, arkadaşları ne kadar 'Avrupalı' olurlarsa olsun, evlenmezsek bunu bir aşk hikayesi olarak değil, şerefi lekelenen bir kadının hikayesi olarak anlatacaklarını Sibel iyi biliyordu. Tabii ki bunları hiç konuşmuyorduk ama geçen her gün Sibel'in aleyhine işliyordu."*¹⁵ Romanın ilerleyen kısımlarında Kemal, nişanın atılmasından sonraki safhada eski nişanlısının yakın arkadaşı Zaim'le evlenmesi karşısında insanların değer vererek önemsediklerinin o kadar da önemli olmadığını kanıtlarını ortaya koyar.

Masumiyet Destanı

Romanın adında "masumiyet" oluşu, Füsun'un güzellik yarışmasına girip sosyete içinde boy göstermesine rağmen kendi bekaretini korumuş olması, sadece Kemal'e bekaretini sunmasıyla ilgilidir. Bir anlamda Füsun'un, kendisi için hayatın anlamı olan bekaretinden Kemal uğruna vazgeçışı, onun masumiyeti-

¹⁵ A.g.e., s. 227.

ni temsil etmektedir. Füsün kendisini Kemal'e teslim ederek geleceğini de ona bağlamıştır. *"Küpenin teki ikimizin arasında, çarşafın kıvrımları içerisinde gizlenirken, Füsün gözlerini gözlerimin içine dikti. "Artık bütün hayatım seninkine bağlı" dedi alçak sesle. Füsün'un gözünde umut kadar korku da gördüm."*

Kemal'in zengin Nişantaşı'nı terk edip Füsün'u aramak için aylarca Fatih'te orta halli bir otele yerleşmesi, kendi sınıfının üzerindeki baskıya başkaldırısı olarak anlaşılabilir. Burada adeta Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye'*indeki Fahriye'nin Harbiye'nin Batılı/zengin yaşamına duyduğu arzunun tersi söz konusudur. Kemal Sibel'le, ağabeyi Osman'ın Berrin'le evlendiği gibi evliliğini yapmış olsaydı kendi sınıfıyla uyumlu olarak yaşamaya devam edebilirdi. Kemal'i Fatih'ten ayıran, babasının ölüm haberini almış olmasıdır. Yoksa sonsuza kadar Füsün'u bulmak amacıyla ömrünü Fatih'te tüketebilirdi. Geçmişin, gelenekselliğin hala yaşandığı Fatih, Kemal'in gerçek huzuru bulduğu bir yerdir. Kemal'in, Füsün'a olan aşkının anısını ölümsüzlüğe kavuşturmak için Masumiyet Müzesi'ni kurma düşüncesinin leitmotivi her ne kadar ilk bakışta Batı'nın etkisi gibi görünse de, aslında bu arzusunun Fatih semtinden esinlenerek geçmişin ve geleneğin izini sürdürmek olduğu düşünülebilir. *Fatih-Harbiye'*de Peyami Safa İstanbul'u ikiye ayırdığı halde, *Masumiyet Müzesi'*nde Orhan Pamuk İstanbul'u üçe ayırmış ve dikotomiye Çukurcuma'yı da eklemiştir. *"Çukurcuma'da Çingene aileleri, Tuncelili Alevi Kürt Aileleri, Rum, İtalyan, Levanten ailelerinin fakir düşmüş çocukları ve torunları, Rum aileleri, işçiler, taksi şoförleri, yoksul üniversite öğrencileri. Bütün bu kalabalık, Fatih, Vefa, Kocamustafapaşa gibi geleneksel Müslüman mahallerinde olduğu gibi kuvvetli bir cemaat duygusuyla hareket etmezdi. Yunanistan'a göçen son Rumların bıraktığı boş binalar ve o boş yapılara kaçak yerleşen yoksul Kürtlerin pencerelerden dışarıya uzattıkları soba boruları, geceye korkunç bir görüntü verirdi."*¹⁶

Bürokrasi ile İlişkiler, Ülkenin Siyasal Durumu

Kemal ile Sibel'in nişanına dönemin paşalarından Erçetin Paşa'nın katılmış olması, küçük bir çevre olsa da askerlerin İstanbul burjuvazisiyle yakın ilişkisini göstermektedir. Kemal'in Paşa'ya: *"Paşam, ordu yönetime ne zaman el koyacak, komünistlerle irtica iki yandan ülkeyi felakete sürüklüyor..."*¹⁷ gibi şeyler söylemek isteyip de söyleyememesi sermaye çevrelerinin askerden beklentilerini göstermesi bakımından ilginç bir ayrıntıdır. *"İstanbul'un sokaklarında komünistler ile milliyetçiler birbirlerini kurşunlar, bankalar soyulur, bombalanır, kahveler makineli tüfeklerle taranırken, bizim esrarengiz bir acı yüzünden bütün dünyayı unutuşumuz, Sibel'e derinlik duygusu verirdi."* Bundan anlaşılacağı gibi o yıllarda kanın gövdeyi götürdüğü olaylar ne Sibel'in ne de Kemal'in umurunda değildi.

¹⁶ A.g.e., s. 320 vd.

¹⁷ A.g.e., s. 131.

1978'de yaşanan olayların da anlatıldığı romanda, dönemin burjuvazisinin askeri darbeye bakış açısı da sergilenir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Kemal'in annesi "Aman, iyi oldu, memleket felaketin eşiğindedi."¹⁸ Yine romandan öğrendiğimiz gibi, "Gazetelerin hepsi yeni baskılar yapmış, darbeyi sevinçle karşılamışlardı."¹⁹ 12 Eylül darbesiyle sadece siyasi sonuçlarının olmadığı, toplumun bir bütün olarak biçimlendirilmek istendiği şu sözlerle anlatılıyor: "Yalnız siyasetçiler, muhalif aydınlar değil, dolandırıcılar, trafik kurallarını çiğneyenler, duvarlara siyasi sloganlar yazanlar, randevuevi işletenler, seks filmleri çekenler, gösterenler ve kaçak sigara satan tombalacılar da hapse atıyordu."²⁰

Kemal ile Osman'ın yaşamı, yaşama bakışı, ilişkileri Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinin iki yüzü gibidir. Bunun sonucunda Batı ile ilişkilerini kalıcılaştıran yüz Osman, belirsizleştirip silikleşen yüz de Kemal olmaktadır. Kemal'in mücadele etmesi için elinde müzesinden (kültür) başka bir malzemesi yoktur. Yoksula (Çukurcuma) ve dindara (Fatih) doğru yolculuğu hüsrana uğramıştır. Biriktirdiği Batılı kültürel değerlere sığınmaktan başka çaresi yoktur. Kemal'in durumu 1970'li yıllarda CHP'nin liderliğine gelen Ecevit'in Batı ve kendi burjuvazisiyle düştüğü çelişkiyi andırmaktadır.

Masumiyet Müzesi, tıpkı Kemal'in yaşamı boyunca müze için biriktirdikleri gibi, şimdiye kadar yazdıkları romanların toplamı ve ortalaması gibidir. *Cevdet Bey ve Oğulları*'ndaki bir ailenin tarihinden izler görünürken, *Kar*'da askeri darbe yapmaya hazır askerler temasından, Füsün'a olan tutkulu aşkın peşinde koşarken *Yeni Hayat*'tan, biyografik özellikleriyle *Kara Kitap*'tan izler görmek mümkündür. Bu nedenle *Masumiyet Müzesi*, Orhan Pamuk romanına yeni bir boyut getirmekten uzaktır. Diğer romanlarında olduğu gibi "yarı Batılı, yarı Doğulu" bakış açısında bir değişiklik de yoktur. Onun ve ana karakterlerinin, ne yaparsa yapsınlar, hangi düşüncelere sahip olursa olsunlar; yapıp ettiklerinin ve düşündüklerinin meşruluğu ancak Batı'nın/Avrupa'nın onayına göre test edilmektedir. Kemal'in, Batılılaşırken, içinden çıktığı topluma ve bireylere yaklaşımı tıpkı Batı'nın Doğu'ya bakış açısında olduğu gibi yansımaları buluyor. Bu yaklaşımın özü şudur: Ötekini sonsuza kadar kontrol altında bulundurmamak ve kendisini sonsuza kadar meşrulaştırmaya çalışmak.

¹⁸ A.g.e., s. 419.

¹⁹ A.g.e., s. 419.

²⁰ A.g.e., s. 420.